

נישואין ומגדר במדינת ישראל

הרבה ד"ר ענת שרבט

לחר חזרתי לארץ ממגורים בניו יורק, שם גם עבדתי כחלק מהצוות הרבני של בית הכנסת Hebrew Institute of Riverdale - the Bayit, פנו אלי זוגות וביקשו שאחתן אותם. חלקם היו קרובים אליי ורצו שאלווה אותם בטקס המשמעותי של קשירת חייהם יחד בקשר יהודי של נישואים. חלקם רצו את הסמליות בה בטקס הנישואים שלהם, עומדת אישה בתפקיד המחנתת. בהיותי רבה! אורתודוקסית בניו יורק יצא לי להשתתף בעריכת חופות. אך האם מדינת ישראל מאפשרת לי לחתן זוגות?

מדינת ישראל, החוק והדת:

נישואין וגירושין במדינת ישראל - סקירה היסטורית

אקדים ואומר מיד בתחילת הדברים, שפרשנות החוק במדינת ישראל (שתומכת במדיניות המועצות הדתיות) אינה מאפשרת כיום לנשים להיות עורכות טקסי נישואין. מעמד הנישואים והגירושים בחוק הישראלי הם מהמורכבים בעולם. במדינת ישראל, בשל סיבות היסטוריות של מדינה יהודית בהתהוות, משיכת הקיים במדינה שהוקמה, חוסר בזמן ובמשאבים להידרש לשאלה זו בעת הקמתה, ועוד, נוצרה הפרדה של דת ממדינה. גורם נוסף היה ההחלטה שבמדינה יהודית צריך להיות גוף שישמור על ההלכה היהודית, ויתן ייצוג הולם להקמת מדינה יהודית, שלא כמו שאר המדינות. הפרדת הדת מהמדינה משפיעה על אופייה של המדינה כיום ועל המרקם החברתי שבה. ערוב שכזה יוצר אתגרים חברתיים, פוליטיים, דתיים ומגדריים. אחד היישומים של עניין זה, בא לידי ביטוי בכך שישראל היא המדינה היחידה בעולם המערבי בה קיימות שתי מערכות משפט בו זמנית - מערכת משפט אזרחית ומערכת משפט דתית. לצורך העניין, דיני הנישואים של יהודים בישראל נוהגים לפי ההלכה היהודית. הסמכות הבלעדית לרישום זוג יהודי לנישואים היא של רשם הנישואים, אשר סמכותו מוקנית לו על ידי החוק. את רשם הנישואים בישראל ממנה, ברובם המוחלט של המקרים, הרבנות הראשית. בהתאם לנהלי הרבנות הראשית מטרתו של רשם הנישואים היא לבדוק ששני בני הזוג יהודים ומותרים חיתון האחד עם השני. במקרים בהם מוצא הרשם ספק לגבי אחד מבני הזוג

¹ אין עדיין כינוי אחיד למי שהוסמכה לרבנות. בבית הכנסת בו שימשתי קראו לי רבה, בארץ הכינוי לרוב הוא רבנית, ניתן למצוא כינויים נוספים לנשים מוסמכות: רב, מהר"ת, מורת הוראה ועוד. יקח עוד זמן לתהליך ההבשלה סביב שם מקובל ואחיד.

או הקשר ביניהם, הוא מפנה את הצדדים לקבלת היתר נישואין מבית הדין הרבני. לגבי עורך טקס הנישואין, גם פונקציה זו מאושרת על ידי הרבנות הראשית בר-שימות המפורסמות על ידה. עורך חופה וקידושין מוגדר בחוק כרב מתוך רשימות הרבנים אותם אישרה הרבנות הראשית. ראוי לציין כי בשל אותו חוסר הפרדה של דת ממדינה במדינת ישראל אין נישואים אזרחיים, אלא דתיים בלבד.

איך הגענו לזה?

מבחינה היסטורית, תחת השלטון העות'מאני, נושא המעמד האישי, ובתוכו הנישואים, הוסדר על ידי מנהיגי הדת, ולא כחלק מן החוק האזרחי. לכל דת ברחבי האימפריה ניתנה האפשרות להסדרים הדתיים המתאימים לה. את היהודים חיתנו החכמים - בזמנו היה זה החכם באשי, הכינוי העתיק לראשון לציון.

המנדט הבריטי, שהחליף את זה העות'מאני בארץ, השאיר את המצב 22 הנתון על כנו, ויצא ב 1921 בהודעה רשמית של מזכיר המדינה של ממשלת המנדט בנושא הרבנות הראשית לישראל, אשר שימשה כתחליף לחכם באשי מימי השלטון העות'מאני. הרבנות הראשית קיבלה הכרה הן על ידי ההסתדרות הציונית העולמית והן על ידי שלטונות המנדט הבריטי, אך לא היתה בעלת מעמד משפטי ברור. בנוסף לרב הראשי נבחרו גם שלושה יועצים שאינם רבנים, שנקראו "חילונים יודעי תורה ושומרי דת". המינוי ניסה לתת ביטוי לדרישות הציבור להתאמת ההלכה לתנאי הזמן ולאוכלוסיה שאינה שומרת מצוות, אך בהמשך התבטל מעמדם של היועצים. ב 1947, ערב קום המדינה, בשל חוסר היכולת של המדינה לקבוע את צביונה, ובשל העדר חוקה; יחד עם התנאי המקדמי באו"ם של חופש מצפון וביטוי של המדינה לכל תושביה - היה צורך בהסכם שיתאים לצדדים השונים - החילוניים והדתיים. ב 19 ביוני באותה שנה שלח דוד בן גוריון, אז ראש הסוכנות, מכתב לאגודת ישראל, הקובע עקרונות למדיניות ופעולה בארבעה תחומים עיקריים: שבת, כשרות, ענייני אישות וחינוך, המהווים בסיס ויסוד לדת היהודית. מכתב זה נקרא "מכתב הסטטוס קוו". החשוב לענייננו הוא שמכתב זה אכן יצר סטטוס קוו בנוגע לסוגיות המעמד האישי וקבע, כי הן ימשיכו להיות בסמכותן הבלעדית של הרשויות הדתיות, וזה, כאמור, כולל את מערכת הנישואים בישראל. וכך נותר המצב עד היום הזה.

ב 1953 נחקק חוק שיפוט בתי הדין הרבניים, בו הוענקה הסמכות הבלעדית לחיתון זוגות יהודיים במדינת ישראל לבתי הדין הרבניים. החוק נחקק מתוך התפיסה של יצירת סטנדרט אחיד לעניין קשרי חיתון והכנסתם לתוך חוק ההולם את מדינת היהודים.

ב 1980 נחקק חוק הרבנות הראשית לישראל, העוסק בסמכויות ובאופן הבחירה

של הרבנים הראשיים ומועצת הרבנות הראשית, שהיא הגוף העליון של הרבנות הראשית לישראל. החוק מונה את סמכויותיה של מועצת הרבנות הראשית, שאחד מהם הוא אישור כשירות לרשם הנישואין.

בפועל, מעמד בתי הדין הרבניים וסמכויותיהם פוגע בזכויות חלק מאזרחי המדינה היהודים, כולל בזכויותיהן של נשים. וכך קיים במדינת ישראל מוסד רבני ממלכתי יחיד, המכריע בענייני דת ללא פיקוח וללא תחרות - הרבנות הראשית, הפועלת מכוחו של החוק. הדבר יצר לימים את הבעיה המגדרית, שנשים אינן מורשות לחתן, ו/או להיות רשמות נישואים.

החוק קובע שרשם הנישואין הוא גם זה שעורך את החופה, אך בפועל, בשל מיעוט רשמי נישואים, רשם הנישואין מאציל מסמכותו ל"מורשים לעריכת חופה וקידושין", והם אלו אשר עורכים את טקס הקידושין לרוב רובם של הזוגות. על תעודת הנישואים חותם רשם הנישואין בלבד. נציין שהאצלת הסמכות אינה מעוגנת בחוק. הרבנות הראשית היא זו שקבעה את הקריטריונים השונים להאצלת סמכות זו לרבנים, וכך נוצרה רשימה של רבנים מורשים לעריכת חופה וקידושין. קריטריונים אלו אינם כוללים נשים ואינם מאפשרים לנשים למלא אחריהן, ולכן מתרחשת כאן הדרה של נשים מלשמש בתפקיד רשמות נישואין ו/או כמי שמורשות לסדר חופה וקידושין.

האם נשים מורשות לחתן לפי ההלכה

האם בכלל צריך רב לטקס חופה וקידושין?

בואו רגע נבחן האם השאלה היא הלכתית ולא חוקית: האם אשה רשאית לפי ההלכה למלא תפקיד של רשמת נישואין ומסדרת חופה וקידושין? כדאי להקדים ולומר שאין הלכה מוסדרת בעניין, ויש דעות שונות לגבי מהות התפקיד. אסקור כאן בקצרה את ההשתלשלות ההיסטורית סביב השאלה. במסכת קידושין² מופיעה הקביעה: "כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם". נחלקו הפרשנים והפוסקים באשר למי ממוענת הוראה זו בגמרא. רש"י מפרש שהדברים נאמרו כלפי הדיין הדין בענייני קידושין וגיטין. התוספות לעומת זאת קבעו שמדובר באמירה לחתנים, שלא יטעו בדבריהם. רוב הפוסקים מצדדים בשיטת רש"י, עד שמפסיקת השו"ע³ עולה שהדברים אמורים במורה הוראה: "כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם להורות בהם, שבקל

² ג' ע"א.

³ אה"ע סי' מט סעיף ג.

יכול לטעות ויתיר את הערוה וגורם להרבות ממזרים בישראל". ומדבריו נשמע גם שהלכה זו לא נאמרה בדין סידור חופה וקידושין.

הט"ז ממשיך שיטה זו: "כן פירש", משמע דנתינת קידושין אין קפידא כ"כ דהיינו לסדר הקידושין תחת החופה שאין שם הוראה⁴. הט"ז מייחס את ההקפדה של השולחן ערוך לעניין הוראה בלבד, אך הדברים, לדעתו, לא נאמרו למסדר החופה והקידושין עצמו. ובשונה מגיטין ממשיך וכותב הט"ז: "דבנתינת קידושין אין שם הרבה פרטים באותו סידור ואין מצוין שינויים שם ששייך בהם הוראה". ועוד כותב שם ומבהיר: "וכן המנהג בינינו שמכבדין בסידור קידושין אפילו אינו למדן גדול", ומדגיש שכל העניין של אמירת הגמרא עוסקת בעיקר בעניין גיטין ולא בקידושין, שבקידושין ההלכות אינן רבות, והן ברורות.

יש לציין עוד, שתוקפם של נישואין יחולו גם ללא נוכחותו של עורך חופה וקידושין. לשם תיקוף הנישואין מספיקים עדי הקיום בלבד. ובכל זאת, נהוג לערוך חופה בהנחיית מסדר קידושין.

בתקופה מאוחרת יותר, בעל השו"ת ה"שבות יעקב", רב יעקב ריישר, שכינה כראש בית הדין בפראג בסוף המאה ה'17, מביא תקנה של רבינו תם, לפיו זהו מנהג קדום שרק רב רשאי לערוך חופה וקידושין. לא זו אף זו, על עורך החופה להיות בקי בדינים מפני חשש לנישואי איסור. בדבריו ניתן לראות את הצורך לחזק את מעמדו של הרב המקומי,⁵ שהרי הוא דרש גם ממסדר קידושין שבקי בהלכות לקבל את האישור לחתן מהרב המקומי. אך גם לפי שיטה זו ניתן להסיק שעורך הטקס יכול להיות גבר או אישה, כל עוד הם בקיאים בהלכות הרלוונטיות.

אם כך, עורך חופה וקידושין אמור להיות מסוגל לוודא את כשרות הקשר של הנישואים, להיות בקי בהלכות חופה וקידושין ולוודא שהטקס נעשה כהלכתו. לא-חרונה, נשמעים קולות לפיהם תפקיד עורך חופה וקידושין הוא לברך את ברכות הטקס, ברכת האירוסין ושבוע הברכות שלאחר הקידושין, ולקרוא את הכתובה. האם הנושא הזה עלול לעכב אישה מלערוך את הטקס?

הרמב"ם (הלכות אישות ג, כג) קובע שברכת האירוסין (הברכה שמקובל שעורך החופה מברך בעצמו בנוסף לברכת היין) הינה ברכת מצווה. לדעתו הברכה נאמרת על ידי מי שמחוייב במצווה, והמצווה נתפסת כמצוות הגבר, וכך הוא פוסק - שאת ברכת האירוסין אומר החתן. הרא"ש דוחה את הגישה של הרמב"ם וקובע את הברכה כברכת השבח, וכך רואים זאת מרבית הראשונים, כברכת שבח שאותה ראוי שהקהל לברך. השו"ע פוסק שהחתן מברך, ומתוך כך מבין הרב עובדיה שזוהי ברכת מצווה,

⁴ ט"ז אבן העזר סימן מט ס"ק א.

⁵ ר' / 411-post/www.meshivat-nefesh.org.il

כפי שפסק הרמב"ם, והשיטה האשכנזית, לפי הרמ"א, היא שכל אחד מהקהל רשאי לברכה, מה שמחזיר אותנו להבנה שמדובר בברכת שבת. זוהי הפרקטיקה היום ברוב החתונות ככולן, שלא החתן מברך אלא הרב. לשיטת מי שאומר שמדובר בברכת מצווה, ההסבר לכך שהרב מברך את הברכה הוא שזה נובע מחוסר ידיעתו של החתן לברכה, על מנת לא להביכו. הט"ז מתייחס לפרקטיקה הזו וקובע שמדובר בברכת שבת, וזה מה שמאפשר את העובדה שלא החתן אומר. הרב לינור מביע תמיהה לגבי מי שמחשיב את הברכה כברכת מצווה - שהרי אז הרב היה אומר לחתן לכוון לצאת ידי חובה בעת ברכת הרב, וקובע שמדובר בברכת שבת, וכזאת היא מוטלת על הנוכחים, על מנת לשבח את ה', ולכן אין מניעה שאשה תאמר אותה.⁶ נחזור רגע למה שקורה בארץ כיום. מדובר בשתי אינסטנציות:

1. רשם הנישואים, שהוא הסמכות שבודקת את כשרות הנישואים ובוחנת את האתגרים סביב איסורי עריות, בדיקת המעמד האישי ועוד.
2. הרב המחתן.

לסיכום ניתן לומר, שהדיון ההלכתי אינו מוביל למסקנה שנשים אינן מורשות הלכתית לערוך חופה, אולם כיוון שבמדינת ישראל, על פי חוק הרבנות הראשית, הרבנות היא הממנה את רשימת הרבנים המחתנים - וכיוון שלפי החוק "רב" מוגדר כאיש ולא כאישה - אין אפשרות טכנית לאפשר לזוגות להתחתן עם אישה עורכת חופה וקידושין.

אלטרנטיבות בהן נשים יכולות לחתן

כיום מתקיימים בארץ ובחו"ל טקסים אלטרנטיביים, המציעים לזוגות שאינם רוצים להתחתן דרך המדינה או בטקס דתי - אלטרנטיבה לטקס עצמו ולמעמד שיקבע להם במדינת ישראל.

האלטרנטיבה הראשונה היא להינשא נישואים אזרחיים מחוץ לגבולות מדינת ישראל, מה שיאפשר לזוג להיחשב לנישואים, מבלי לעבור דרך הרבנות. מעניין לציין שאם זוג כזה ירצו לפרק את הזוגיות, הם יאלצו בכל זאת לעבור בבתי הדין הרבניים, אבל, בשונה מזוג שהתחתן בארץ - בגלל שבחרו להינשא אזרחית - הם יידרשו לגט לחומרא בלבד. מצב כזה של נישואים אזרחיים, מאפשר במקרים מעטים ומסוימים לבית הדין להתיר את הזוג מקשר של נישואים, ללא גט כלל.⁷ בט"ו באב בשנת תשע"ח (2018) הושק מיזם "חופות" שמחתן כהלכה, אך אינו כפוף למדיניות ההלכתית המחמירה והמצמצמת של הרבנות הראשית.

⁶ ר' מאמרו של הרב לינור לעניין ברכת אירוסין: <https://library.yctora.org/lindenbaum/may-a->

woman-recite-birkat-eirusin/

⁷ ר' את ההסבר של טוען רבני יהודה אבלס: <https://www.toenr.com/2022/08/28/get-lehumra/>

ההחלטות לגבי יהדותם של הזוג, בדיקות ענייני העריות וכל עניין יהודי אחר - אינן עוברות דרך הרבנות, אלא דרך אנשי ונשות הלכה הבקיאים ובקיאיות בענייני חופה, קידושין, ואיסורי חיתון. שאלות הלכתיות רגישות מועברות לפוסקי הלכה מומחים עם כתפיים רחבות ועל פי פסיקתם פועלים. יוצא מכך, שבמיוזם מתחתנים זוגות שאינם מורשים להתחתן דרך הרבנות (על ידי רשם הנישואין הממונה על ידי הרבנות), וכן זוגות שאינם מעוניינים להתחתן דרך הרבנות, כמחאה על התנהלותה. המיוחד ב"חופות" הוא, שבניגוד לרבנות הראשית, זוגות יכולים להינשא דרכה גם בעזרת נשים כעורכות הטקס, הבקיאיות בהלכות חופה וקידושין. מיוזם זה אינו מוכר בחוק, ופועל בצורה אקטביסטית. הנישאים דרך "חופות" יוכרו ככל הנראה כ"ידועים בציבור" לאחר הנישואים, אבל לא יהיו רשומים כנשואים במשרד הפנים (אלא אם התחתנו בנוסף בנישואין אזרחיים בחו"ל).

בנוסף, בשל חוסר המענה לצרכים הנדרשים עבור אוכלוסיה שאינה מחויבת להלכה, התפתחה תופעה של טקסי נישואים חילוניים. הם אמנם אינם מקנים לבני הזוג מעמד משפטי, אך מאפשרים אלטרנטיבה חילונית לעריכת הטקס.⁸ בכל אחת מהאלטרנטיבות ישנה האפשרות לאשה כעורכת הטקס - הן אינן אלטרנטיבות הלכתיות ולכן, נשים יכולות להשתלב בקלות.

עתירה לבג"ץ בעניין נשים מחתנות

ורושמות נישואין - מרכז רקמן

מרכז רקמן, המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן, פועל במסגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן, במטרה לפעול נגד אפליית נשים ולמען חיזוק מעמדן בחברה הישראלית. בין היתר עותר המרכז לבג"צ כדי למנוע אפליית נשים. העתירה של מרכז רקמן בעניין נשים מחתנות מופנית נגד שר הדתות, נגד הרבנות הראשית ונגד מועצת הרבנות הראשית, כל אחד מטעמו הוא: השר לשירותי דת אחראי על קביעת מדיניות ואספקת שירותי הדת לאזרחיה היהודיים של המדינה, כולל בענייני נישואים וגירושים.

הרבנות הראשית הוקמה, כאמור, עוד טרם הקמת מדינת ישראל, בשנות ה-20 בישראל. לפי החוק, היתר לחתן ניתן למי שמוגדר כרב, ולכן הרבנות אינה מאשרת לנשים לחתן, כיוון שאינן מוגדרות כרב לשיטת הרבנות.⁹

⁸ ר' לדוגמא את אתר הוויה: <https://www.havaya.info/all-mcs/>,

ואתר טקסים: <https://did.li/cJGaa>.

⁹ לדבר זה יש השלכות נוספות, כמו למשל האפשרות להשתלב בוועדה הבוחרת רבנים ראשיים, המורכבת ברובה מרבנים בוחרים, גם שם הדבר משפיע על כמות הנשים שיכולה להיכנס לוועדה, ובנוסף מונעת את האפשרות של נשים להיות מוגדרות מקצועית כרבניות.

אחד מתפקידי מועצת הרבנות הראשית לפי החוק הוא האפשרות של רב לכהן כרשם נישואין, ומינויו של רשם הנישואין.

העתירה מבקשת משר הדתות, מהרבנות הראשית וממועצת הרבנות הראשית, כל אחת לפי סמכותה, לקבוע קריטריונים להכרה בנשים כרשות רושמת נישואין, או כבעלות כושר לעריכת חופה וקידושין, מתוך ההכרה בכך שנשים יכולות לכהן בתפקידים אלו.

העתירה נובעת מההבנה, שטקס הנישואין הוא אבן דרך משמעותית בחיי הזוג. עורך הנישואים, מסדר החופה והקידושין הינו אדם משמעותי מאוד ברגע המרגש והחשוב הזה בחייו של הזוג. כיום במסגרת הפורמלית במדינה, אין אפשרות לנשים להיות חלק מהמעמד הזה בחייו של הזוג, למרות שיש נשים רבות שהן בעלות ידע תורני, והן דמויות רוחניות ומנהיגות דתיות.

ההלכה היהודית, כפי שהוסבר לעיל, אינה מצריכה רב או כל עורך טקס חופה וקידושין. הרעיון מאחורי רב עורך ורשם נישואין הוא השגחתי פיקוחי - לבדוק שאכן אין איסורי עריות (כמו למשל חיתון של כהן עם האסורות לו, חיתון של יהודי עם לא יהודיה ועוד) - תפקיד שברור שאישה יכולה לבצע גם כן. את העתירה יזם מרכז רקמן לקידום מעמד האישה.

הצטרפתי לעתירה מתוך אמונה שלימה שנשים מסוגלות וראויות להיות חלק משמעותי מתחום ההלכה היהודית, יכולות להנהיג תורנית, רוחנית והלכתית, לענות לשאלות הלכתיות, ללמד תורה, לדרוש בבית הכנסת, ללוות רוחנית א.נשים וזוגות בחייהם, ולערוך טקסי חיים יהודיים.

העתירה מבקשת מבית המשפט הגבוה לצדק לקבוע קריטריונים על מנת לאפשר לנשים מלומדות להיות בעלות אפשרות לערוך חופה וקידושין. הבקשה הזו נשענת על עקרון השוויון, גם בחוקים הדתיים, ועל האפשרות של שר הדתות (אשר עושה זאת בפועל) למנות אנשים שאין להם הסמכה פורמלית לרבנות, כגון אדמו"רים, מורים ועוד, להיות עורכי קידושין, וגם על האפשרות לראות ברשם נישואים ומסדר חופה וקידושין - תפקידים מנהלתיים ולא בהכרח תפקידים רבניים. העתירה מציעה שהרבנות הראשית תסמיך נשים שתוכשרנה על ידה להיות רשמיות ועורכות טקסי נישואין.

המטרה בעתירה היא:

1. לשנות את הגדרת ההרשאה לרשם נישואין ולערוך חופה וקידושין.
2. להגדיר כ"רב" נשים בעלות ידע מתאים

את המטרה השנייה, הגדרתן של נשים כ"רב", כבר מנסה עתירה אחרת לשנות. עתירה שהוגשה לבג"ץ על ידי ארגון "עיתים", שם מבקשות עותרות רבות להיבחן בבחינות הרבנות לרבנות שכונה ("יורה יורה"). ואכן, השופטים בעתירה שלנו כרכו

את שתי העתירות, והורו לדון בעתירה שלנו, כ"קומה שניה", רק לאחר סיומה של העתירה של עיתים. זאת אומרת, שהחלטה בדיון הראשון בעתירה שלנו שלחה אותנו, העותרות, לחכות לתוצאות המשפט בעתירה של עיתים, שעל בסיסה, אפשר יהיה להמשיך ולדון בעתירה שלנו.

לסיום

כיום, יש נשים בעלות ידע תורני, המשמשות בתפקידים ציבוריים קהילתיים. כפי שראינו, העתירה מציעה, שאם הרבנות אינה סומכת על הידע שאיתן מגיעות הנשים, תוכל היא ללמד את הנשים ולהסמיכן לתפקיד. כולי תקווה שהעתירה והצלחתה יהיו עוד צעד בדרך לשוויון מגדרי בנושאים הלכתיים במדינת ישראל, מתוך אמונה שלמה שנשים הן חלק מן המערך הדתי בכלל, ובמדינה בפרט.

ביבליוגרפיה

הרבנות הראשית

טיקוצ'נסקי מיכל, האם מותר לאישה לערוך חופה, משיבת נפש

נישואים בישראל

שרבט ענת, 'היא רוצה שאחתן אותה למה זה לא אפשרי?' דעות: הארץ,

24.10.21

בירורים בנושא חופה וקידושין - הרב מיכאל אברהם

<https://library.yctorah.org/lindenbaum/may-a-woman-recite-birkat-eirusin/>

רבה ד"ר ענת שרבט, אקטיביסטית בכיכר החטופים, לומדת בתכנית הלכתא "חושן משפט" במתן ירושלים, מוסמכת של ישיבת מהר"ת, ד"ר בתלמוד, מעבירה דף יומי, לשעבר חלק מהצוות הרבני בהיברו אינסטיטיוט בריברדייל - הבית.